

ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ЛІТЕРАТУРНИХ ОБРАЗІВ У БАЛЕТІ

У статті розглядаються особливості поєднання літератури та хореографії у балетній виставі; здійснено ретроспективний огляд балетних вистав, створених на основі літературних першоджерел; визначено найбільш уподобані балетмейстерами-постановниками літературні сюжети.

Ключові слова: драматичний балет, літературний балет, Джон Ноймайєр, Ролан Петі.

The article examines the peculiarities of the combination of literature and choreography in a ballet performance; a retrospective review of ballet performances created on the basis of literary primary sources was carried out; literary plots most liked by choreographers-directors are determined.

Key words: dramatic ballet, literary ballet, John Neumeier, Roland Petit.

Хореографічне мистецтво та література стикалися та перетиналися протягом століть. Але їхнє справжнє злиття відбулося лише в ХХ столітті та знаменувалося виникненням драмбалету, який досягнув апогею у своєму розвитку в творчості Джона Ноймайєра, хореографа з чуттям і знаннями філолога, якому належить авторство унікального жанру літературного балету. Щоб з'ясувати передумови виникнення цього мистецького феномену, варто згадати деякі епізоди з історії взаємодії балету та літератури [1].

Одна з перших «зустрічей» літератури та танцю відбулася у ХІІІ столітті у французькій віршованій легенді «Про жонглера Богоматері». Жонглерами в Середньовіччі називали не просто циркових трюкачів, а універсальних акторів, які співали, музикували, розігрували діалоги, танцювали, показували фокуси та виконували акробатичні вправи. У легенді оповідається про жонглера, який став ченцем, та вирішив потішити Богородицю, станцювавши перед статуєю Святої Діви. Богоматір прихильно прийняла його підношення, спустившись із п'єдесталу і обтерла піт із чола артиста. Вистава, яка складалася переважно із рухів під музику, стала змістом літературного твору [4, с. 263].

Антологію народних та придворних танців, відомих в Англії до ХVІ століття, можна скласти за творами Шекспіра. Особливо багата в цьому сенсі п'єса «Сон літньої ночі», яка у ХХ столітті стала найцікавішим прикладом літературного балету Джона Ноймайєра [5, с. 45].

Театр бароко висунув на перший план нового сильного та активного героя, особистість, яка любить життя та отримує від нього задоволення. Головний інтерес у глядачів того часу викликала лицарська тема. Балетмейстери-постановники шукали натхнення та цікавих ідей у творах великих поетів італійського Відродження –Торквато Тассо та Лудовіко

Аріосто. Так, у 1617 році при королівському дворі у Луврі відбулася прем'єра балету «Звільнення Рено» за поемою Тассо «Звільнений Єрусалим».

Новий етап взаємодії літератури та балету спровокував Людовік XIV, коли взяв «під своє крило» Мольєра та його акторську трупу. Драматург у відповідь на люб'язність короля звернувся до балету – найаристократичнішого з тогочасних театральних мистецтв, великим шанувальником якого був сам монарх. Мольєр хотів «з'єднати комедію та балет в одне ціле», та поєднати їх сюжетно [1]. Ця ідея відкривала балету шлях до драматизації танцю.

У 1844 році хореограф Жюль Перро звернувся до роману Віктора Гюго «Собор Паризької Богоматері» і написав на його основі балет «Есмеральда». Гейне написав сценарії двох балетів – «Богиня Діана» та «Доктор Фауст». «Фауст» взагалі став одним із найпопулярніших балетних сюжетів того часу. Так, у 1828 на сцені паризького театру Порт Сен-Мартен була показана мелодрама «Фауст» із Фредеріком Леметром у ролі Мефістофеля.

XX і XXI століття – епоха великої літератури у балеті. 1965 року Ролан Петі поставив балет на культовий для Франції твір – «Собор Паризької Богоматері» Віктора Гюго. «Собор Паризької Богоматері» – модерністський балет, у якому кожна секунда віддана танцю. Сам танець на 100% дієвий, а тіло танцівника функціональне і цілком працює на образ [5, с. 134].

У 1978 році Джон Ноймайєр поставив свій головний хіт – «Даму з камеліями» за романом Олександра Дюма-сина, виявивши здатність хореографії розкривати та відображати глибинні переживання. Танець та пластика в «Дамі з камеліями» – це не лише образ, а й психологічний стан, який рухає героями та рухає сюжет.

В 1990 році Анжелен Прельжокаж здійснив цікавий експеримент, поєднавши в одному балеті Шекспіра і Оруелла («Ромео і Джульєтта»). «Замість протистояння кланів – конфлікт тоталітарного режиму і свободи особистості, замість розлогих жанрових сцен – маршева хореографія насильства, замість середньовічної площі – стіни, обнесені колючим дротом» [3, с. 130].

Фантасмагорія Льюїса Керолла мовою класичного балету – це надзвичайно складне завдання, яке знаходиться на межі неможливого, але з яким впоралися сценарист Ніколас Райт, хореограф Крістофер Вілдон і Королівський балет Великобританії («Аліса у країні чудес», 2011 рік). Як і у Керолла, у постановці є мислиме і немислиме. Команда, яка працювала над «Пригодами Аліси в країні Чудес», задіяла задля цього весь арсенал засобів, придатних для сцени [1].

На завершення хотілося б перерахувати найбільш популярні твори світової літератури, за мотивами яких були створені балети, а саме: «Гамлет» (20 звернень), «Собор Паризької Богоматері», «Сон літньої ночі», «Ромео і Джульєтта», «Дон Кіхот», «Звільнений Єрусалим», «Фауст», «Анна Кареніна», «Євгеній Онегін», «Пер Гюнт», «Чайка», «Кармен». Серед рідкісних творів – «Сентиментальна подорож» (Іван Вальберх), «У пошуках втраченого часу» (Ролан Петі), «Смерть у Венеції», «Парсифаль», «Трамвай

«Бажання» (всі — Джон Ноймайєр), «Дама з собачкою» (Майя Плісецька), «Цар-риба» (Сергій Бобров) та інші.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Беяева Е. Як балет відкривав велику літературу. URL: <http://ptj.spb.ru/archive/81/walk-with-classics/kak-balet-osvaival-bolshuy-u-literaturu/> (дата звернення: 25 травня 2023).
2. Бернадська Д.П. Розвиток неокласичного балетного стилю в хореографії ХХ століття. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. пр. молодих учених Дрогобич. держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка. Дрогобич, 2014. Вип. 8. С. 77-82.*
3. Гутник І.М. Специфіка постановки одноактних балетів за мотивами літературних творів при вивченні дисципліни «Мистецтво балетмейстера». *Художня творчість як об'єкт естетико-мистецтвознавчого аналізу. 2018. С. 124-133.*
4. Лукашов В.О. Втілення літературних образів на танцювальній сцені. *Молодий вчений. 2019. № 11 (75). С. 261-265.*
5. Чепалов О.І. Хореографічний театр Західної Європи ХХ ст.: монографія. Харків: ХДАК, 2007. 344 с

Науковий керівник кандидат педагогічних наук, професор Левченко М.Г.